

СИНЕРГІЯ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ ТА НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тетяна Кіцілінська,

Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 130 «Казка»

Запорізької міської ради

Головним принципом створення нової системи освіти та виховання, яка будується на особливостях і потребах країни, є виховання підростаючого покоління в душі народних звичаїв, традицій, національного характеру та психології українського народу. У статті висвітлено синергетичний підхід до використання квест-технології та засобів народної педагогіки в організації освітньої роботи з дітьми для формування в них передумов національної свідомості, теоретичні аспекти впливу народної педагогіки на формування особистості дитини й особливості упровадження квест-технології в освітній процес.

Ключові слова: синергія, національна свідомість, народна педагогіка, квест-технологія, особистісно орієнтована модель навчання.

Постановка проблеми. Відродження автентичної педагогіки України та створення нової системи національної освіти є підґрунтям для пошуку педагогами ефективних засобів організації освітньої діяльності в контексті передумов формування національної ідентичності та свідомості дошкільників. Основною метою такої діяльності є формування особистості, яка усвідомлює свою належність до роду, етносу, краю, держави, особистості здорової та багатой фізично і духовно.

Кожен народ має соціальний і суспільний досвід, який властивий саме йому та який передається з покоління в покоління. Засобами народних традицій, звичаїв та обрядів народ виступає в ролі вихователя підростаючого покоління й чинить вагомий вплив на формування національного характеру та національної свідомості особистості.

Відродження національних традицій виховання, які втілюють своєрідність народу, мають враховувати сучасний розвиток суспільства: реформування та модернізацію системи освіти, зміну основних парадигм освіти, стрімкий ріст науково-технічного прогресу та потребу в новітніх формах організації освітнього процесу.

Старший дошкільний вік є найбільш сенситивним для сприйняття соціальних норм поведінки та взаємин, уявлень про суспільне життя, передумов формування становлення особистості як невід'ємної частини народу, нації, суспільства.

Реформування освіти в напрямку особистісно орієнтованої моделі та пошуку діяльнісних методів навчання спонукає педагогів звертатися до

інноваційних технологій, які б забезпечували формування в дітей провідних життєвих компетенцій. Одною з таких технологій є квест-технологія, яка допомагає забезпечувати компетентнісний, діяльнісний та ігровий підходи до організації освітньої роботи з дошкільниками.

Ідея використання ефекту синергії національних традицій виховання та сучасної квест-технології стала підґрунтям освітньої роботи для формування передумов національної свідомості у дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми національного виховання, формування національної свідомості та самосвідомості особистості досить детально досліджені й описані у працях видатних українських педагогів, як-от: К. Ушинський, М. Драгоманов, Г. Ващенко, І. Огієнко, М. Грушевський, С. Русова, В. Сухомлинський, Б. Грінченко. Значну увагу національному вихованню приділяли психологи І. Бех, В. Борисов, М. Боришевський, П. Гнатенко, Д. Ельконін, І. Кон, В. Хотинець, І. Чеснокова, а також сучасні вчені О. Вишневський, П. Кононенко, В. Кузь, М. Стельмахович, Г. Філіпчук [6].

К. Ушинський писав: «Кожний народ має свій особливий ідеал людини і вимагає від свого виховання відтворення цього ідеалу в окремих особистостях». «Виховання бере людину всією зі всіма її народними й частковими особливостями, – її тіло, душу, розум, – і, перш за все, звертається до характеру, а характер і є саме той ґрунт, у якому коріниться народність...» [9, с. 75–76].

В. Сухомлинський дуже високо цінував у народній педагогіці традиції мудрої любові до дітей, гуманного підходу до них, поєднаного з розумною вимогливістю, використання в навчанні і вихованні скарбів рідного слова, підпорядкування книжних знань реальним потребам трудового життя [6].

Відомий український педагог С. Русова стверджувала: «Національне виховання забезпечує кожній нації найширшу демократизацію освіти, коли його творчі сили не будуть покалічені, а, навпаки, дадуть нові оригінальні, самобутні скарби задля вселюдського поступу: воно через повагу до свого народу виховує в людях пошану до інших народів...» [3].

Використання сучасних підходів і методів виховного впливу на дошкільників з використанням елементів національної самосвідомості, долучення до народної творчості, традицій, фольклору пропонують у своїх дослідженнях: Л. Артемова, Г. Беленька, І. Бех, А. Богуш, О. Вишневський, Н. Гавриш, Л. Калуська, Н. Лисенко, О. Матвієнко, Т. Поніманська, Н. Рогальська, Ю. Руденко, В. Чайка, М. Чепіль, К. Чорна та ін.

А. Богуш зазначала, що «...кожна нація, кожний народ мають свої традиції, звичаї, обряди, обереги, символи, які притаманні саме цьому етносу. Саме вони, як нам убачається, повинні стати стрижнем народознавчої програми, становити „базовий компонент“ народознавчих знань, викладених у доступній для дітей дошкільного віку формі» [2, с. 9].

Мета статті – здійснити теоретичне обґрунтування та висвітлити практичні аспекти синергії квест-технології та засобів народної педагогіки для формування передумов національної свідомості у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» одним з основних завдань дошкільної освіти є «виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля» [4].

Однією з цінностей дошкільної освіти, яка визначена в Базовому компоненті дошкільної освіти, є: «збереження традицій національного досвіду сімейного та суспільного виховання для збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями» [1, с. 3].

Саме народна педагогіка з її багатовіковою мудрістю та досвідом забезпечить збагачення культурного потенціалу взаємодії між поколіннями та формування основ соціальної, екологічної та економічної свідомості, відповідальності за власні дії.

Формування національної свідомості відбувається з народження і завершується в дорослому віці. Говорячи про національну свідомість у дошкільному віці, можна казати лише про її елементи. Бо дитина дошкільного віку ще не може усвідомити сутність деяких моральних понять та їхній духовний зміст.

Цілеспрямоване виховання за допомогою українських народних звичаїв і традицій дозволяє формувати передумови національної свідомості у дітей старшого дошкільного віку: систему певних ідей, поглядів, уявлень, які притаманні саме українській національній культурі. Ця система стає базою для подальшого розвитку дитини та становлення у шкільному житті.

Сутністю народної педагогіки та виховання є традиції та звичаї народу, які сприяють формуванню національної свідомості та самосвідомості.

Педагогічне значення народних традицій полягає в тому, що вони одночасно виступають і як результат виховних зусиль народу упродовж багатьох віків, і як незамінний виховний засіб. Через систему традицій кожен народ відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію у своїх дітях.

У нерозривній єдності з традиціями є й народні звичаї. Звичай – загальноприйнятий порядок, правила, які здавна існують у громадському житті й побуті народу, суспільної групи, колективу.

Народна традиція своє виховне завдання розв'язує через регулювання духовних якостей індивіда, потрібних для правильної його поведінки. Звичай спрямовує поведінку кожної дитини на життєву стежку, прокладену старшим поколінням, вимагає обов'язкового виконання певних дій у кожній конкретній ситуації без особливої мотивації чи будь-яких духовних приписів, оскільки саме такі норми поведінки є звичними, загальноприйнятими [6, с. 43].

Виховний вплив звичаїв полягає у формуванні норм і правил поведінки. Соціалізація дитини в перші роки життя спирається на прості звички: ввічливість, доброзичливість, шанобливе ставлення до старших, повага до праці, бережне ставлення до природного довкілля тощо. Завдяки звичаям, дитина звикає дотримуватися правил перш ніж осягне їхню сутність.

Звичаї є підґрунтям до усвідомлення національних традицій – благородних людських якостей: любов до рідної землі й отчого дому, повага до батька та матері, правдивість, щирість, співчуття, сміливість тощо. Через засвоєння національних звичаїв і традицій відбувається формування національної свідомості: відчуття приналежності до свого народу, любов до рідної мови й історії, цінування культурного надбання, прагнення пізнати, зберегти та передати своїм нащадкам духовну спадщину українського народу. Етапи формування національної свідомості представлено на рис. 1.

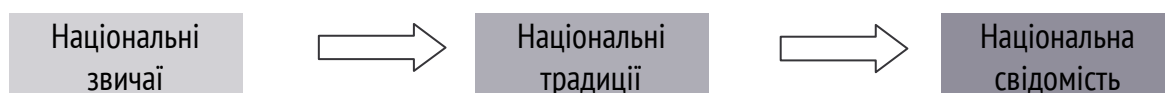

Рис. 1. Етапи формування національної свідомості

Національна свідомість – це форма етнічного, політичного, соціального самовираження окремого індивіда (людини, особистості), який відносить себе до певної національно-соціальної спільноти зі спільними їй характерними суспільними, політичними, культурними поглядами. Окрім цього, найважливішим аспектом особистості в контексті національної свідомості є чітка позиція самої людини, яка вважає себе національно ідентифікованою та розуміє і знає своє національне призначення в житті того соціуму, до якого вона себе позиціонує.

Аналізуючи вимоги Базового компоненту дошкільної освіти до обов'язкових компетентностей і результатів освіти дитини дошкільного віку, можна визначити елементи національної свідомості (рис. 2).

Повага до державних та народних символів	Любов до України	Повага до народних традицій та звичаїв
Свідоме ставлення до себе, оточення та довкілля	Елементи національної свідомості	Повага до праці, бережне ставлення до результатів праці
Любов до рідної мови, повага до інших мов		Шанобливе ставлення до родини та сімейних традицій

Рис. 2. Елементи національної свідомості

Базовий компонент дошкільної освіти [1] також визначає засади національно-патріотичного виховання. Він передбачає перехід дошкільної освіти до інноваційних технологій навчання і виховання, модернізацію змісту дошкільної освіти різнобічними засобами розвитку дітей дошкільного

віку відповідно до їхніх нахилів, здібностей, задатків та індивідуальних і вікових особливостей, культурних потреб. Одною з таких інноваційних технологій є квест-технологія.

Гра – провідна діяльність дітей дошкільного віку. Використання квест-технології дозволяє враховувати та задовольняти цю вікову особливість.

Квест-технологія належить до ігрових технологій, яка сприяє розвитку активної, діяльнісної позиції дитини в ході рішення ігрових пошукових завдань.

У перекладі з англійської quest означає «пошук». У сучасних методичних джерелах квест розглядається як тривалий цілеспрямований пошук, який може бути пов'язаний із пригодами або грою. Квест визначається як проблемне завдання, спрямоване на пізнавальну та дослідницьку діяльність, розвиток критичного, логічного, аналітичного та творчого мислення дітей і дорослих [7, с. 3].

Квест – це пригодницька гра, що вимагає від учасників розв'язання інтелектуальних завдань і передбачає активність кожного гравця. Таким чином квест дає можливість ефективно поєднувати ігрову та навчальну діяльність дітей. Основна перевага полягає в ненав'язливій ігровій формі організації, що сприяє активізації мовленнєвих, пізнавальних і розумових процесів учасників. За допомогою такої гри можна досягти освітньої мети – ознайомити дітей із новою інформацією, закріпити набуті знання, відпрацювати на практиці вміння, реалізувати проектну та ігрову діяльність [7, с. 4].

Крім того, змагальний компонент спонукає дітей до взаємодії в колективі однолітків, сприяє згуртованості, розвиває активність та ініціативність. У сучасній педагогіці існує кілька класифікацій квестів за різними критеріями (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація квестів

За змістом	За терміном реалізації	За кількістю учасників	За метою	За способом організації
предметні інтегровані	довготривалі короткотривалі	індивідуальні групові	інформаційні дослідницькі рольові творчі	лінійні колові штурмові

Основні принципи побудови квестів для дітей дошкільного віку:

- Принцип навігації: педагог координує процес, спрямовує дітей на вирішення завдань.
- Принцип доступності завдань: завдання повинні відповідати віковим особливостям дітей.

- Принцип системності: логічний взаємозв'язок між завданнями та квестами, що були раніше.
- Принцип емоційного забарвлення: використання ігрових прийомів для вирішення завдань.
- Принцип інтеграції: використання різних видів дитячої діяльності та освітніх напрямів.
- Принцип відповідності часу: врахування вікових психічних та фізичних процесів дошкільників.
- Принцип добровільності: врахування індивідуальних особливостей кожної дитини.

Зважаючи на вікові особливості дітей дошкільного віку та форму організації освітнього процесу в закладі освіти, доцільно обирати лінійні короткотривалі квести з групою дітей.

Лінійний квест – це поступове виконання завдань («ланцюжком»). Гравцям потрібно розв'язувати завдання та рухатися за заздалегідь спланованим маршрутом.

Синергія квест-технології та засобів народної педагогіки дозволить поєднати вимоги освітньої програми за освітніми напрямами Базового компонента дошкільної освіти в аспектах формування передумов національної свідомості в дітей старшого дошкільного віку, сприяти творчому розвитку педагога та створити умови, коли всі психічні процеси дитини (увага, пам'ять, мислення) та емоційно-вольова сфера готові до активного сприйняття й опрацювання освітнього матеріалу.

Шляхи реалізації завдань із формування передумов національної свідомості дошкільників представлено на рис. 3.

ознайомлення з державними та народними символами	формування елементарних уявлень про сім'ю та соціальні ролі чоловіка та жінки за допомогою фольклорних творів (казок, приказок, прислів'їв, пісень та ін.)	ознайомлення з національними традиціями та звичаями
участь у традиційних народних святах, демонстрація їхнього зв'язку з народним життям	ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ	сприйняття природного довкілля та виховання шанобливого ставлення до нього через традиційні народні обряди та звичаї
ознайомлення з українськими народними стравами та культурою споживання їжі		залучення до народних українських хороводних та рухливих ігор
гра на традиційних українських музичних інструментах	співання обрядових та народних пісень	ознайомлення з традиційним народним одягом, житлом, побутом.

Рис. 3. Шляхи реалізації завдань з формування передумов національної свідомості дошкільників

За результатами спостережень, бесід із батьками та ознайомлення з публікаціями психологів і педагогів було виявлено, що дітям цікаво послідовно виконувати завдання для здобуття перемоги або досягнення мети у грі. Саме такою грою є квест, який створює мотивацію, забезпечує активізацію пізнавальної активності дітей та діяльнісний підхід до організації навчання.

Цикл квестів для освітньої роботи з формування передумов національної свідомості базується на засадах народної педагогіки: традиційні народні свята, обряди та звичаї, народний фольклор, народні символи тощо.

Тематика квестів визначається відповідно до традиційних українських народних свят, обрядів і звичаїв. Проводяться один раз на місяць в узгодженні з термінами святкування традиційних свят (Осініни, Святий Миколай, Василя та Маланки, Масляна, Веснянки та ін.).

Наприклад, квест «Осініни: Свято врожаю» проводиться наприкінці вересня. Традиційно в українській культурі 21 вересня відзначали Осініни, під час яких підсумовували зібраний врожай і вшановували Землю-матінку за багаті дари: співали пісні, водили хороводи. Також цей день співпадав з осіннім рівноденням, і наші предки відзначали завершення польових робіт і початок підготовки до зими. Вони впорядковували комори, утеплювали хати та стайні для худоби, робили соління, квасили капусту, молотили зерна пшениці, робили борошно.

Конспекти проведення квестів мають певну структуру:

- тема та мета проведення;
- попередня робота;
- мотивація: сюрпризний момент, завдання, ознайомлення з сюжетом та правилами;
- зміст квесту: порядок проходження локацій, опис завдань для кожної локації;
- висновки, рефлексія.

Супровідні практичні матеріали містять: критерії моніторингу, інформацію щодо традиційних народних свят, фольклорні твори, картинки для друку, картотеку народних ігор та атрибути до них, картотеку музичних творів, елементи національного одягу та посуду тощо.

Критерії моніторингу, за якими здійснюється аналіз досягнень дітей, складається з визначених базових складових формування передумов національної свідомості та відповідно до освітньої програми [5, с. 134–194].

Моніторинг проводиться три рази на рік: початковий (вересень), поточний (січень) та узагальнювальний (травень). Для проведення оцінки використовуються різні методи: спостереження за дитиною під час різних видів діяльності, індивідуальні бесіди й ігри.

Практичне впровадження синергії квест-технології та народної педагогіки з дітьми старшого дошкільного віку триває впродовж навчального року.

Під час проведення формуються уявлення про традиційні народні свята, традиції та звичаї, використовуються народні ігри, хороводи, фольклорні твори.

Серед досягнень дітей відмічається поява стійкого інтересу до пізнання культури українського народу, його історичного минулого, звичаїв і традицій. З'являються передумови усвідомлення приналежності до української нації: «Я – українець (українка)». Через багате історичне минуле Запорізького краю, ознайомлення з побутом і звичаями Запорізьких козаків у дітей виникає зацікавленість до пізнання їхньої культурної спадщини.

Також можна зауважити на використанні дітьми набутих знань в ігровій діяльності: діти використовують елементи національного одягу для перевдягання, використовують предмети народно-ужиткового мистецтва під час сюжетно-рольових ігор, ініціюють українські народні ігри.

Під час різних видів самостійної творчої діяльності (зображувальна, театралізована, музична) діти використовують українські народні ігри зі співом, гру на музичних інструментах, розмальовують або малюють традиційні народні орнаменти або народні символи (калина, вінок, вишиванка, рушник тощо). Інсценування відомих українських казок або коротких фольклорних творів стало невід'ємною частиною ігрової діяльності.

У роботі з батьками використовуються різні форми роботи: анкетування та консультації щодо застосування засобів народної педагогіки в умовах сім'ї.

Висновки. Синергія засобів народної педагогіки та квест-технології дозволяє створити умови для формування передумов національної свідомості дітей старшого дошкільного віку. Ознайомлення дошкільників із традиціями, звичаями, фольклорними творами, історичним минулим, побутом та народно-ужитковим мистецтвом українського народу через квест-технологію дозволяє врахувати особливості розвитку дітей і сучасні потреби в організації освітнього процесу, забезпечити особистісно-орієнтовану модель навчання.

Культурна спадщина українського народу – невичерпне джерело для пробудження та відтворення української національної свідомості. Традиції, звичаї та мова є необхідною складовою для формування свідомого громадянина України.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція (Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33).
2. Богуш А. М. Народознавча обізнаність дітей дошкільного віку. Наукові записки Рівненського державного педагогічного інституту. 1999. Вип. 5: Оновлення змісту і методів дошкільної освіти в Україні. С. 8–11.
3. Дроб'язко П. І. Українська національна школа: витоки і сучасність / П. І. Дроб'язко. Київ : Видавничий центр «Академія», 1997. 184 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту».

5. Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти: методичний посібник / за заг. ред. Т. В. Киричук, О. М. Кулик, Н. М. Шаповал. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 272 с.
6. Савченко Л. Л. Народність виховання як основа національного виховання у спадщині педагогів минулого / Л. Л. Савченко // Молодий вчений. 2014. № 1. С. 162–165.
7. Стаєнна О. КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЯ: гра, пошук, дослідження. Дошкільне виховання, 2019. Вип. 7. С. 3–7.
8. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ : ІЗМН, 1997. 232 с.
9. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні // К. Д. Ушинський. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. Київ : Радянська школа, 1983. Т. 1. С. 43–103.

KITSILINSKA T. SYNERGY OF QUEST TECHNOLOGY AND FOLK PEDAGOGY AS A MEANS OF FORMING THE PREREQUISITES OF NATIONAL CONSCIOUSNESS IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN

The main principle of creating a new system of education and upbringing based on the peculiarities and needs of the country is to educate the younger generation in the spirit of folk customs, traditions, national character and psychology of the Ukrainian people. The article highlights a synergistic approach to the use of quest technology and folk pedagogy in the organization of educational work with children to form the prerequisites of national consciousness, theoretical aspects of the influence of folk pedagogy on the formation of a child's personality and the peculiarities of introducing quest technology into the educational process.

Key words: synergy, national consciousness, folk pedagogy, quest technology, personality-oriented model of education

Надійшла до редакції 09.05.2024 р.

Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
